

XXI ASR JAHON KINO SAN'ATIDA QISQA METRAJLI FILMLARNING AHAMIYATI

Isoqova Mushtariybegim Komil qizi

O'zbekiston Davlat San'at va madaniyat instituti

“San'atshunoslik va madaniyatshunoslik” kafedrasida o'qtuvchisi

Annotatsiya: Maqolada qisqa metrajli filmlarning jahon kinosida tutgan o'rni haqida yozilgan. Unda nafaqat yosh ijodkorlar, balki mashhur rejissorlar ham qisqa metrli kinoga murojaat qilayotganligi to'g'risida so'z yuritilgan. Maqolada XXI asrda yaratilgan qisqa metrajli filmlar taxlilga tortilgan.

Kalit so'zlar: qisqa metrajli film, rejissor, qahramon, kinofestival.

XXI asrda texnik taraqqiyot natijasida kino asarini tasvirga olish jarayoni birmuncha yengillashdi (kinoplyonkadan HD formatga o'tildi). Shu bilan birga, ijod mahsulini namoyish qilishga keng imkoniyat yuzaga keldi (oldin, asosan kinofestival doirasida namoyish etilgan bo'lsa, endilikda, internet sahifalari uy kinoteatri vazifasini bajara boshladi). Bu kabi omillar kinematografiyani, ayniqsa qisqa metrajli kinoning keskin rivojlanishiga va ommalashishiga sabab bo'ldi. “Kino mahsulotlari haqida gap ketarkan, ikki xil ko'rinish mavjud ekanligini ta'kidlash joiz: mualliflik filmlari (art house) va ommabop filmlar. Mualliflik asarlar orasida qisqa metrajli filmlar e'tiborga molik”¹. “Rejissorlar o'z ijod mahsulini keng ommaga taqdim qila olishi bu yo'nalishning rivojlanishiga turtki bo'ldi”². “Ijodkorlar “katta film” homiylari qo'l urishga botina olmaydigan muammolarni o'zlarining “kichkina” ishlarida ko'tarib chiqmoqdalar”³. 2000-yillarda internet sahifalarida tomoshabinlar e'tiboriga tushgan filmlardan biri 2006-yili buyuk britaniyalik rejissor S.Djeykobson tomonidan yaratilgan “Yuzdan bir soniya” (“One Hundredth of a Second”) filmidir. Uning ssenariysi real voqea asosida A.Boden va S.Djeykobsonlar tomonidan yozilgan. Syujet ichki konfliktga qurilgan. Asarda insonning ichki hakami va orzu-havasi o'rtasidagi kurash aks etadi. 6 daqiqa davom etuvchi ushbu filmda insonni qiynaydigan vijdon azobi tasvirlangan. Rejissor g'oyasini ochishda parallel montaj usulini qo'llagan. Film qahramoni fotojurnalist qiz muhim tadbirga borish uchun uyda tayyorgarlik ko'radi. Qiz pardozi qila turib, xotiraga beriladi. U tadbirga kelib o'tirarkan, fleshbek kadrlar real kadrlar bilan almashaveradi. Voqea hozir va o'tmish bilan parallel tarzda rivojlanaveradi. Retro kadrlarda, kasbini sevuvchi qahramon jang bo'layotgan joydan otishma va voqelikni harakatlarni foto tasmaga muhrlashga

intiladi. U iloji boricha jonli va ta'sirli suratlar olishga harakat qiladi. Fotojurnalist bir qizaloqning dushman askar turgan muyulishga kirganini ko'radi va xavfsizlikni unutib, uning ortidan ergashadi. Qurollangan askar qizchanning qo'lidagi xaltani tortib olmoqchi bo'ladi. Qizcha esa jon-jahdi bilan xaltani qo'lidan qo'yib yubormaydi. Qizcha fotojurnalistni ko'rib, unga umid bilan tikiladi. Hozirgi vaqtni ifodalovchi kadrda, "Yilning eng yaxshi fotosuratchisi" nominatsiyasida qahramonning ismi tilga olinadi, u sahnaga taklif etiladi. Sahnada ekranda peshonasidan qon sizib chiqib turgan qizcha hamda yerda xaltadan sochilib yotgan sabzavotlar tasviri tushirilgan surat. Fotojurnalist taqdirlash marosimidan otilib chiqib ketadi. U o'zini yig'idan to'xtata olmaydi. Vijdoni bir qizchanning o'limi evaziga erishilgan butun umrlik orzusini qabul qila olmaydi. S.Djeykobson "Yuzdan bir soniya" filmida vijdon va orzu-havas o'rtasidagi konfliktni asar davomida asta-sekinlik bilan kuchaytiradi. Asar boshida qaramaqarshilik oshkor etilmaydi. Ichki kurash rivojlanib, kulminatsiyada cho'qqiga chiqadi. Mazkur film 1993-yilda JARlik suratchi K.Karter faoliyati asosida yaratilgan bo'lib, o'shanda u suratga olgan bir tasvir bahs-munozaraga sabab bo'lgandi. Rejissor ushbu real voqeani ekranga olib chiqarkan, odamlarni har qanday sharoitda ham insoniylikni unutmaslikka chaqiradi. Rejissor S.Djeykobsonning ijodiy faoliyatida qisqa metrajli kino muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki uning filmografiyasida sakkizta rejissorlik ish bo'lsa, ulardan to'rttasi qisqa metrajli filmdan iborat. Qisqa metrajli filmlar AQSH, Yevropa mamlakatlarida rejissorlar ijodida qanday o'rin tutsa, Osiyo, jumladan, Markaziy Osiyo davlatlarida ham shunday o'ringa ega. "Shuni ta'kidlab o'tish joizki, 2005 yildan keyin Qirg'iziston oliy ta'limlarida kinomutaxassislar tayyorlana boshlandi. Bitiruvchilar milliy kinostudiyalar ("Qirg'izfilm" hozirda T.Okeyev nomidagi) va xususiy kinostudiyalar ijodiy guruhlarini tarkibiga qo'shildilar. Yosh mutaxassislar badiiy saviyasi yuqori bo'lgan qisqa metrajli filmlar yarata boshladilar. Bunga "Deraza" ("Okno" rej. F.Tursunov va G.Sidikova (2005)), "Bizda hammasi yaxshi" ("U nas vse xorosho" rej. A.Bekbolotov (2007)), "Chiqimda" ("U trata" rej. N.Asanbekov (2009)), "Suv" ("Voda" rej. A. Nasirov (2011)) kabi filmlarni misol keltirish mumkin"⁴. Darhaqiqat, 2000 yillardan so'ng qirg'iz kinematografi yangi bosqichga ko'tarildi deyish mumkin. Buni kinoijodkorlar tomonidan yaratilayotgan filmlar va mamlakatda o'tkazilayotgan festivallar misolida ko'rish mumkin. "Qirg'iz qisqa metrajli kinosining muvaffaqiyati haqida har yili Bishkekda o'tkaziladigan "Qirg'iziston - qisqa metrajli filmlar mamlakati" nomli MDH va Boltiq davlatlari xalqaro kinofestivali darak beradi"⁵. Mazkur festival ishtirokchisi yosh rejissor A.Bakanova 2011 yilda

“Yomg‘ir qo‘shig‘i” filmini suratga oldi. Mazkur asar jahon ekranlarida nomoyish etildi. Bishkek festivalida “Eng yaxshi film” deb topilib, Shveysariyadagi Lokarno xalqaro kinofestivalining asosiy tanlovida ishtirok etishi uchun saralab olindi. A.Bakanova tomonidan yaratilgan “Yomg‘ir qo‘shig‘i” filmi eri xorij - Rossiyaga ishlagani ketgan yosh juvon Begoyim hayoti haqida hikoya qiladi. Begoyim xomilador bo‘lib, erining qo‘ng‘iroq qilishini kutib yashaydi. Qaynonasi esa uning holiga qaramay, bir dam tin olishga bermaydi. Begoyim xali tug‘ilmagan farzandiga otasining tez kunlarda kelib qolishi haqida gapirib, o‘zini ovitib yuradi. Ammo chet elda eri bilan birga ishlab kelgan qo‘shnisidan bo‘lajak farzandining otasi boshqa ayol bilan yashayotganligini eshitib qoladi. Begoyim o‘zi va farzandining eriga kerakmasligidan kuyunadi. Film “Yomg‘ir qo‘shig‘i” bilan yakun topadi. Rejissor A.Bakanova ushbu qo‘shiq orqali Begoyimning ichki kechinmalarini tasvirlab berishga muvassar bo‘lgan. Ayol qo‘shiq xirgoyi qilarkan, qalbidagi barcha alam-anduxlarni to‘kib sochadi. Mazkur asar orqali rejissor qirg‘iz ayollarining baxtsiz taqdirini ko‘rstishga intilgan. Pul dardida oilalarning parchalanib ketishi nafaqat Qirg‘izistonda, balki ko‘plab dunyo mamlakatlarida yuz berayotgan ijtimoiy-maishiy muammodir. Shuning uchun bo‘lsa kerak, “Yomg‘ir qo‘shig‘i” filmi dunyoning turli xil davlatlarida o‘z muxlislarini topdi.

Jahonda ekran san‘ati paydo bo‘lgan ekan, yildan-yilga turli janrlar va uslublar ko‘payib mukammallashib boraverdi. Ammo qisqa metrajli kino o‘z xususiyatini yo‘qotmadi. U yuzaga kelgan vaqtidagi kabi jamiyatdagi muammolarni ochib, faqat kino san‘ati yo‘lida xizmat qilib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Kasimova, N.S. (2020). Genre variety and features of compositional forming of the uzbek short films. *Central Asian Journal of Art Studies* 5 (4), 84-93.
2. Kasimova Nodira Saitjanovna (2022). Qisqa metrli kinoning ommalashuvida kinofestivallarning o‘rni. *Oriental Art and Culture* 3 (1), 540-548
3. Khakimov, S. R., & Sharopov, B. K. (2023). Educational Quality Improvement Events Based on Exhibition Materials in Practical Training Lessons. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education*, 1(2), 5-10.
4. Yuvmitov, A., & Hakimov, S. R. (2021). Influence of seismic isolation on the stress-strain state of buildings. *Acta of Turin Polytechnic University in Tashkent*, 11(1), 71-79.

5. Шаропов, Б. Х., Хакимов, С. Р., & Рахимова, С. (2021). Оптимизация режимов гелиотеплохимической обработки золоцементных композиций. Матрица научного познания, (12-1), 115-123.
6. Ювмитов, А. С., & Хакимов, С. Р. (2020). ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ СЕЙСМОИЗОЛЯЦИИ НА ДИНАМИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗДАНИЯ. Acta of Turin Polytechnic University in Tashkent, 10(2), 14.
7. Hakimov, S., & Dadaxanov, F. (2022). STATE OF HEAT CONDUCTIVITY OF WALLS OF RESIDENTIAL BUILDINGS. Science and innovation, 1(C7), 223-226.
8. Yuldashev, S., & Hakimov, S. (2022). ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИДАН КЕЛИБ ЧИҚАДИГАН ТЕБРАНИШЛАР ҲАҚИДА. Science and innovation, 1(A5), 376-379
9. Хакимов, С. (2022). АКТИВ ВА ПАССИВ СЕЙСМИК УСУЛЛАРИ ҲАМДА УЛАРНИНГ АСОСИЙ ВАЗИФАЛАРИ. Journal of Integrated Education and Research, 1(2), 30-36.

